

ТРУДОВА МОБІЛІЗАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ ДИСТРИКТУ ГАЛИЧИНА В РОКИ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941 – 1944 РР.) (НА МАТЕРІАЛАХ ДРУКОВАНОГО ВИДАННЯ «ВОЛЯ ПОКУТТЯ»)

Володимир Мосора

аспірант кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ

E-mail: v1mosora@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7415-406X>

У статті проаналізовано інформацію видання «Воля Покуття», яка відображає реалізацію політики нацистів щодо трудової мобілізації населення дистрикту Галичина та його відправку на роботи до Німеччини впродовж 1941 – 1944 рр. Наведено дані про діяльність окремих організацій, які займались справами примусових робітників та діяли на території Райху (УЦК та НФП). Проаналізовано опубліковані на сторінках видання «Воля Покуття» промови очільників німецької окупаційної адміністрації Галичини (Л. Маренбах, Г. Франк, О. Бауер, О. Вехтер) та діячів Українського центрального комітету (В. Кубійович, К. Паньківський) про елементи пропаганди «хорошого життя» робітників у Німеччині. Наведено основні розпорядження та оголошення нацистської влади й підконтрольних їм організацій до галицьких робітників, які працювали у Німеччині. Висвітлено дописи газети «Воля Покуття» про допоміжні акції УЦК та дотичних організацій щодо матеріальної допомоги робітникам, які працювали на підприємствах у Німеччині. Окрім того, вказується детальна інформація про структуру Німецького фронту праці (НФП), основним завданням якого була опіка над робітниками Третього Райху. У роботі досліджуються характерні ознаки написання пропагандистських публікацій нацистською окупаційною владою на сторінках видання «Воля Покуття», мета яких полягала у переконанні важливості та доцільності виїзду місцевого населення до Німеччини. Також подана інформація про розміщені на шпальтах газети опубліковані листи робітників, які використовувала німецька влада заради пропаганди добровільного виїзду населення до Німеччини. У роботі також проведено аналіз опублікованих статей, присвячених виїзду робітників із дистрикту Галичина, у яких зазначена кількість та дати відправок поїздів до Німеччини. Проведений комплексний аналіз публікацій газети «Воля Покуття» на теми, що відображали трудову мобілізацію робітників.

Ключові слова: дистрикт Галичина, робітники, Воля Покуття, окупаційна преса, Друга світова війна, пропаганда, вивезення робітників.

Постановка проблеми. Вивчення подій Другої світової війни полягає у дослідженні та аналізі різних типів джерел. Преса даного періоду є одним із таких джерел, завдяки яким дізнаємось про певні особливості окупаційного режиму на територіях України. Німецьку політику в справі вивезення працездатного населення Галичини до Німеччини теж слід досліджувати, спираючись на тогочасні періодичні видання. Преса надає нам можливість побачити прояви пропаганди та маніпуляцій, якими оперувала німецька окупаційна «машина» для збільшення кількості добровольців, які у майбутньому мали працювати в Німеччині. Газета «Воля Покуття» є яскравим прикладом втілення пропагандистської політики німецької окупаційної влади й дає нам можливість краще зрозуміти особливості перебігу акцій набору нової робочої сили у дистрикті Галичина для фабрик, заводів та сільських господарств Німеччини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням німецького окупаційного режиму та процесу вивезення працездатного населення Галичини на основі тогочасної преси цього регіону вкрай мало займались зарубіжні дослідники. Серед українських істориків, які опублікували подібні напрацювання, варто згадати статтю Олександра Луцького під назвою «Суспільна допомога жителям Прикарпаття (восени

1941 – влітку 1942 рр.)» [Луцький, 2011]. На основі тогочасних видань автор здійснив огляд політики німецької влади на окупованій Галичині, зупинився на допомозі населенню у боротьбі із природними катастрофами та матеріальній підтримці сімей робітників, які працювали в Німеччині. Варто також згадати працю Галини Стефанюк «Періодичні видання 1941 – 1944 рр. як джерело до вивчення соціально-правового становища населення Галичини в умовах нацистської окупації» [Стефанюк, 2013]. Дослідниця здійснила комплексний аналіз тогочасних газетних публікацій на наявність інформації про особливості соціального становища галицького населення та виокремила певні аспекти проведення нацистської політики із залучення працівників на роботу до Німеччини в період 1941 – 1944 рр.). Значний інтерес викликає дослідження Андрія Афанаса «Wirtschaftspolitik der Deutschen Besatzungsbehörde im Bezirk Kolomyia (gemäss Zeitung «Volya Pokuttya» 1941 – 1944)» [Aftanas, 2021], у якому автор, спираючись на матеріали видання «Воля Покуття», здійснив комплексний аналіз економічної політики на теренах дистрикту Галичина та в загальних рисах окреслив агітаційну політику німецької влади щодо залучення нових працівників для роботи у Німеччині.

Метою статті є огляд та аналіз змісту публікацій з часопису «Воля Покуття» у 1941 – 1944 рр., що

стосувались трудової мобілізації населення округу Галичина.

Виклад основного матеріалу. З перших місяців німецької окупації Галичини нацистська влада намагалась різними способами агітувати населення для добровільного виїзду на роботу до Німеччини. Заради цього у більшості тогочасних видань Галичини розміщували інформацію щодо потреби праці на підприємствах. Одним із таких видань є «Воля Покуття». Газета виходила протягом 1941 – 1944 рр. у м. Коломия, а пізніше – у м. Львів. «Воля Покуття» було різношерстим у плані тем публікацій. На сторінках часопису часто зустрічались статті на різноманітну тематику: культура, огляд військових дій, дивізія «Галичина», поради сім'ям, огляд посівних кампаній тощо. Проте редакція друкувала також публікації про обов'язок праці у Німеччині.

Починаючи із 1941 р., на сторінках газети, німецька влада розміщувала оголошення про обов'язок безробітного населення зголоситися на перепис. Такі дії здійснювалися з метою використання в майбутньому інформації для відправки нових робітників до Німеччини. «Не зважаючи на те, що розпорядок про обов'язок праці арійського населення вже появився й ясно окреслив до кого він відноситься, багато працездатних людей, які є ще безробітні, не зголосилися до Уряду Праці. Хто ще цього не зробив, а не хоче мати неприємностей з цього приводу, повинен за раз зголоситися в Уряді Праці» [Воля Покуття, № 29, 1941, с. 4].

Окрім закликів, на сторінках газети «Воля Покуття» можна прочитати публікації, які стосувалися життя саме німецьких робітників на підприємствах у Райху. До прикладу, у статті «Жіноча служба праці в Німеччині» [Воля Покуття, № 29, 1941] подається інформація про три типи жіночих таборів праці, які діють на території Німеччини. Першим типом, згідно зі статтею, були табори праці, що займалися «навчанням хатнього господарства та суспільною працею». Другим типом були великі табори праці. Їхнє основне завдання полягало у підготовці робітниць до фахової роботи на підприємствах (фабрики, заводи, сільське господарство). «Вкінці є ще табори праці, яких завданням є давати поміч поселенцям, які перебралися на нові господарства» [Воля Покуття, № 29, 1941, с. 4]. Також на сторінках газети публікували інформацію маніпулятивного характеру, якою нацисти свідомо спонукали галицьке населення до добровільного виїзду на роботу в Німеччину. «Дівчата, що працюють в таборах поселенців, мають харч і приміщення в таборах. В господарстві мають працювати шість годин денно, а працю визначає їм сім'я, до якої їх призначено. Дівчата миють, шурують, варять, опікуються дітьми, займаються городом, садом, худобою і т.д.» [Воля Покуття, № 29, 1941, с. 4]. Як бачимо, у статті використана доволі проста маніпуляція про не важку роботу, не надто тривалий для працівниць робочий день (6 годин), харчування, власне місце проживання і т.д. Припускаємо, що така інформація на початку окупації Галичини мала спонукати жіноче населення добровільно зголошуватись на робочий виїзд до Німеччини. Проте це не єдині заклики, які лунали до галицького

населення у цій статті. Також, можемо побачити, що влада намагалась за допомогою певних публікацій пропагувати ідею важливості праці у Німеччині. До прикладу, можна навести такі рядки: «Вони мають тут добру життєву школу: вчать любити фізичну працю серед труду й поту, відчувають біль у спині, пізнають, що є важніші справи, ніж власне «Я», поле, город, худоба, урожаї, що є праця, якої не вільно відкладати на завтра. Дівчата не нарікають на тверді й тяжкі умовини в таборі. Навпаки, вони вдоволені, що вироблюється в них «фронтний дух» (фронт гайст), та пізнають, що слово «служба» й «жертва» мають примінення не лиш у військових хвилинах життя, але й у щоденному, сірому житті» [Воля Покуття, № 29, 1941, с. 4]. На нашу думку, таким типом публікацій окупаційна влада намагалась прищепити галицькому населенню ідею «хорошого життя» робітників, які працюють у Німеччині та спонукати їх до майбутнього виїзду на працю.

У 1942 р. значно збільшилась кількість опублікованих статей у газеті «Воля Покуття», які стосувалися досліджуваної тематики. Вони були більш прямолінійними. Якщо в 1941 р. у статтях була не пряма агітація виїзду робітників до Німеччини, то вже наступного року усе змінилося. Заклики стали більш відвертими та цілеспрямованими та несли заохочувальну форму. Також з'явилися статті про робітничі школи, які мали за мету заохотити якомога більше населення та в майбутньому використати їх для потреб Райху. «...Організація набору робочої сили дає найкращі користі з одної сторони працедавцям, а з другої сторони створює не менш успішні умовини праці самим робітникам. Для успішного використання робітників і для піднесення їх фахової вартості, зорганізовано систематичний і доцільний фаховий вишкіл, який має не кваліфікованих робітників перетворити у високовартісні кадри робітників» [Воля Покуття, № 17, 1942, с. 4]. На сторінках газети «Воля Покуття» можна також знайти певні оголошення та розпорядження, метою яких було інформування робітників, які планували або вже працювали у Німеччині на різних підприємствах [Воля Покуття, № 29, 1942, с. 3].

Також у газеті зустрічаються статті, зміст яких показував процес вербування молоді до ремісничих шкіл. Німецька окупаційна влада на території Галичини активно пропагувала вступ молоді у ці школи. Учні, зазвичай, на останніх місяцях навчання примусово вивозили на роботи до Німеччини. Прикладом такої агітації може слугувати стаття «Набір учнів до державних ремісничих шкіл з українською мовою навчання в Коломиї на шкільний 1942|43 рік» [Воля Покуття, № 36, 1942]. «Отсим подаємо до відома, що до державних ремісничих шкіл: столярської, металообробної, кравецької чоловічої, шевської і керамічної приймається учнів до 1 класу тих, що закінчили 13 літ, а не скінчили 17 літ життя, пропонують свідоцтво закінчення народної школи, фізично добре розвинені, здадуть вступний іспит. До 2 і 3 класу тих, що: 1. є відповідно старші віком, 2. пропонують свідоцтво про закінчення народної школи, 3. пропонують відповідну посвідку про відбуту однодво-річну званеву практику (у відповідній

ділянці), 4. здадуть іспит з научного м'ятеріалу першої або другої класи...» [Воля Покуття, № 36, 1942, с. 4].

Звісно, окрім змістовних статей із закликом виїзду, існували також короткі оголошення про необхідність виїзду до Німеччини. «На дуже добрих і корисних умовах пошукується в Станиславові для фірм у Німеччині промислових працівників з різних ділянок, а самокваліфікованих металевих робітників, як теж і некваліфікованих інших фахівців, а також робітників транспортових і некваліфікованих робітників...» [Воля Покуття, № 6, 1943, с. 6]. На нашу думку, подана стаття свідчить про певну зміну подачі теми обов'язку праці у Німеччині (про яку, зазначали вище), а також, про намір німецької окупаційної влади залучити більшу кількість добровільних галицьких робітників (в тому числі некваліфікованих), шляхом використання таких словосполучень як «добрі і корисні умовини».

В окремих номерах газети «Воля Покуття» редакція публікувала статті із закликами та певними вказівками до місцевого населення, які виїжджали до Німеччини. До прикладу, у статті «Що треба знати робітникам, які їдуть працювати до Райху?» [Воля Покуття, № 7, 1943] читаємо певні вказівки до галицьких робітників. Звісно, у тексті публікації прослідковуються певні маніпуляції. Наприклад, використовують певні заклики з метою пропаганди важливості праці у Німеччини. «А виїхали вони туди не лиш ради заробітку, не лиш, щоб пізнати світ та навчитися по-новому управляти ріллю й підвищити свої вмлості за ремісничим станком, чи у фабриці, але й тому, щоб своєю працею причинитися до остаточної перемоги над ворогом усього людства і зокрема – нашого народу з большевизмом і до покращання долі свого народу» [Воля Покуття, № 7, 1943, с. 2]. Німецька влада свідомо поміщала рядки про боротьбу із більшовиками у публікацію, адже тим самим, вони використовували їх задля просування пропаганди обов'язку праці у Німеччині. Також, у часописі «Воля Покуття» неодноразово розміщували оголошення для робітників про вироблення «посвіток» для підтвердження української національності. У таких публікаціях редакція часто подавала основні вказівки для робітників, які повинні були виробити «посвідку» про приналежність до української національності [Воля Покуття, № 8, 1943, с. 6].

Окрім маленьких статей на робітничі тематики, на шпальтах газети зустрічаються публікації, присвячені певним подіям на території дистрикту Галичина. До прикладу, в № 12 за 1943 р. було надруковано промову Ганса Франка, в якій можемо віднайти доволі цікаву інформацію. Наприклад, станом на 21.03.1943 р. із території Генеральної Губернії від'їхало 2 тис. поїздів робітників до Німеччини. Звісно, у тексті промови простежується пропаганда хорошого життя робітників у Німеччині. «Сотки тисяч робітників одержали працю у хліборобстві чи в промислі на терені Німеччини. Сотки тисяч воєнно-полонених звільнено з таборів і вони, як цивільні робітники, працюють тепер у Німеччині, задоволені своєю працею, не зважаючи на те, що нікому в Європі під теперішню хвилину з добре зрозумілих причин, не ведеться так, як до вибуху цієї війни... З другого боку, кожний українець чи поляк, що рішився на виїзд до Німеччини, там на місці може

переконатися, що його рішення було для нього корисне. Житлові умови добрі, обов'язує чистота і докладність. Кожний робітник дістає нормальне прохарчування, яким користуються німецькі робітники разом із усіма передбаченими харчовими додатками» [Воля Покуття, № 12, 1943, с. 2]. Крім того, у статті використані такі маніпуляції, як «повинен принести честь своїй країні і своєму народові», «охотно своєю працею причинюється до перемоги нової Європи», «від того ж бо надзвичайно багато залежить справа майбутньої долі національних груп на терені Генеральної Губернії» [Воля Покуття, № 12, 1943, с. 2] та багато іншого, завдяки чому німецька влада планувала нав'язати галицькому працездатному населенню обов'язковість виїзду до Німеччини.

У №2 за 1943 р. бачимо ще одну статтю на робітничу тематику – «До співпраці з німецьким Народом. Велике громадянське зібрання в справах праці у Львові» [Воля Покуття, № 12, 1943]. Опрацювавши її зміст ми дізнаємось доволі цікаві дані про створення «громадського зібрання», яке присвячене обговоренню справи набору добровольців на виїзд робочих сил до Німеччини. У статті, з поміж іншого, прослідковуються заклики та маніпуляції, застосовані до галицьких робітників, з метою якнайшвидшої відправки їх на працю у Райх. «Ворог є грізний та безоглядний і через те треба докласти усіх зусиль, щоб його побороти. Німецький нарід приносить тяжкі криваві жертви у боротьбі з большевиками. Наші народи мусять працею причинитися до перемоги. Населення Галичини не відчуває безпосередньо наслідків війни й воно повинно тим радше станути до праці на воєнні потреби. Багато робочих сил відійшло з Райху на фронт і їх мусить хтось заступити у фабриках, варстатах, копальнях і сільському господарстві» [Воля Покуття, № 12, 1943, с. 2]. На нашу думку, використання фронту, як засобу пропаганди добровільного виїзду, зумовлене, в цьому випадку, контрнаступом більшовицьких військ. Звісно, такого роду маніпуляції суспільною думкою галицького населення на цьому не завершилися. У статті можемо побачити й інші приклади пропаганди та ідеалізацію праці в Німеччині: «...у якій мірі українці візьмуть участь у боротьбі, що тепер ведеться, у такій мірі будуть користати з благодатей мира», «...умовний праці й життя в Райху є унормовані, а українські робітники з Галичини зрівняні з німецькими...», «...члени сімей добровольців будуть мати запевнені кращі умовини прохарчування...», «...ті, які добровільно зголошуються до праці, мали змогу вибрати собі місце й рід праці, яка їм найкраще відповідає...» тощо [Воля Покуття, № 12, 1943, с. 2].

У газеті «Воля Покуття» також можемо знайти оголошення різних організацій, дотичних до робітників. Наприклад, оголошення Українського центрального комітету (УЦК) – «Опіка над українськими робітниками в Райху» [Воля Покуття, № 13, 1943]. У ньому подано інформацію про створення організації на базі УЦК, завданням якої була опіка над українськими робітниками із території Генерал-Губернаторства (в тому числі із дистрикту Галичина)

та їхніми сім'ями [Воля Покуття, № 13, 1943, с. 4]. Окрім оголошень, розпоряджень та виступів німецьких діячів, на сторінках газети «Воля Покуття» також зустрічаються листи робітників. Завдяки ним можемо дізнатися дещо нове про політику німецької влади стосовно використання галицьких робітників для економічних потреб Райху. Проте більшість з текстів піддавалися цензурі нацистської влади та інколи не відповідали дійсності [Воля Покуття, № 14, 1943, с. 4].

Доволі цікавою є наступна інформаційна публікація – «Забезпечення одягом робітників у Німеччині» [Воля Покуття, № 14, 1943]. Із тексту ми дізнаємось про проблему робітників з одягом у Німеччині та шляхи місцевої влади щодо подолання цієї проблеми. «Робітники з Генеральної Губернії й Остлянду, які приїждять на працю до Німеччини, дуже часто недостатньо забезпечені одягом та взуттям. Щоб усунути ці браки, німецька станиця для волокняної господарки створила в тісній співпраці з Господарською Групою одіжний промисл, з доручення німецького міністра господарки окремих тип одягу для робітників і робітниць, які працюють у Німеччині. Уповноважений для справ праці затвердив цей взір і в рамках спеціальної програми його вже віддали фабрикам до виконання» [Воля Покуття, № 14, 1943, с. 4].

З 1943 р. німецька влада активно використовувала різні способи для просування ідеї добровільного виїзду галицьких робітників до Німеччини. Задля цього проводилися масові урочисті заходи, спрямовані на залучення до акції якомога більше людей. Такі заходи висвітлювали у більшості видань дистрикту Галичина та, поряд з тим, просували потрібні ідеї масам. Газета «Воля Покуття» не є винятком. На її сторінках можемо побачити опис наймасштабнішого заходу німецької влади на території дистрикту, а саме – святкування відправки ювілейних 300 тисяч робітників до Німеччини. З перших рядків статті бачимо інформацію про приблизну кількість робітників, яких відправляють до Німеччини. «Виїжджаючи до Німеччини, робітники, силою около 3000 – здебільше з повітів: Тернопіль, Коломия, Самбір, Калуш, Львів, Рудки і т. д.» [Воля Покуття, № 16, 1943, с. 2]. Також, дізнаємось про головних учасників цього заходу, зокрема членів УЦК (В. Кубійович, К. Паньківський), голови та членів окупаційного уряду Галичини (О. Бауер, А. Бізанц, О. Вехтер) та ін. Звісно, у промовах вищезгаданих представників доволі часто лунали тези про необхідність та певний обов'язок робітників, які від'їжджають на працю до Німеччини. До прикладу: «Ваша праця в Райху не буде Вам забута; її впишуть назавжди на добро Вашої Батьківщини...», «Вони мають, між іншими користями нагоду, збагатити своє званеве й особисте знання...», «...вони повинні мати горде почування, що пізнали в час конечність перемоги большевизм та що станули в ряди тих, які працюють без посередньо для перемоги...» та багато інших [Воля Покуття, № 16, 1943, с. 2–4].

Поряд з тим, у 1943 р., з'являються статті з інформацією про надання відпусток робітникам із території дистрикту Галичина. «...Вже з-поза брами

чути приємну, голосну нашу мову та ще хвилина і з-поза цієї брами показуються усміхнені, раді обличчя, які справді трудно видіти з-поза клунків, валіз і інших пакунків. Справді, цих клунків більше, як людей. У декого нові, новісінькі валізи важкі, що ледве їх несе, ще в інших таки звичайні клунки з текстурових коробок. Та всі ці клунки не дуже то легкі, коли їхнім власникам доводиться щоразу спочивати, щоб відсапнути...» [Воля Покуття, № 16, 1943, с. 4]. На нашу думку, вказана інформація підкреслює факт пропаганди так званого «хорошого життя» в Німеччині та несе лише непрямий заклик виїзду на працю. Водночас у рядках цієї статті можна віднайти доволі цікаву інформацію про окремі вагони поїздів, які призначались виключно для робітників. «Весь час їхали вони вигідно в окремих вагонах під опікою трьох німецьких урядовців. Для них відпущено окремі вагони й тому на грудях у них відповідний значок із буквами «А Р», без якого не можна було нікому їхати у відпущеному для робітників вагоні» [Воля Покуття, № 16, 1943, с. 4].

Важливою для висвітлення нашого дослідження є інформація у № 17 газети «Воля Покуття» за 1943 р. У статті йде мова про перевірку стану здоров'я чоловічого населення Галичини (1914–1919 років народження). Ці заходи організовувалися виключно, щоб поповнювати новими робітниками фабрики та заводи Німеччини. «...Здібні до праці в Райху одержували на місці потрібні документи з візванням ставитися в таборі Уряду Праці в Коломії в дні 14 ц. м. з метою-виїзду на працю. Інші, слабші фізично, мають зголоситися в ході трьох днів у місцевому Уряді Праці, де одержать спрямування до важкої під воєнним оглядом праці на місці...» [Воля Покуття, № 17, 1943, с. 6]. Очевидним є те, що у даній статті також присутні елементи пропаганди обов'язку праці у Німеччині. Ця інформація подається, як потреба у допомозі німецьким воїнам на фронті та боротьбі проти «большевизму». Також бачимо певні маніпуляції стосовно необхідності праці для галицьких робітників у Німеччині. «У Німеччині робітники пізнають найновіше технічне устаткування та найновіші методи праці. Коли війна скінчиться й настане мир, вони, багаті досвідом і професійно вишколені, повернуться у свої рідні сторони, щоб тут якнайкраще устроїти собі життя» [Воля Покуття, № 17, 1943, с. 6].

На сторінках газети бачимо оголошення про відправку посилок робітникам в Німеччину. Зокрема, газета друкувала вказівки родинам робітників щодо порядку оформлення та надсилання пакунків. Поряд з тим, зустрічаємо інформацію про проблеми із якими зіткнулися робітники у Німеччині, а саме нестача одягу. «...родина робітників, що працюють у Німеччині, повинна тямити, що в четвертому році війни також у Німеччині трудно за одягу. Багато робітників, що виїхали на працю до Німеччини, не забрали зі собою всіх одягів, білля і взуття та дожидають, що їм пришлють ті речі...» [Воля Покуття, № 21, 1943, с. 8]. На нашу думку, дана стаття є важливим джерелом, адже прямі згадки про цю проблему можуть свідчити про непоодинокі випадки, які німецька окупаційна влада вже не могла приховувати від народних мас.

У газеті «Воля Покуття» зустрічаємо статті про

умови праці галицьких робітників у Німеччині. Однією із таких публікацій є «Які є умови праці в Німеччині» [Воля Покуття, № 25, 1943]. З перших рядків бачимо пропаганду поганого життя робітників у Європі та Америці та, своєю чергою, ідеалізацію праці у Німеччині. «...Ті, що раніш і тепер практикують аж надто відомі шангайські методи, запихаючи чоловіків до моряцької служби, а жінок у міжнародну жидівську торгівлю, всі ті поширюють брехню, що в Німеччині дівчат-робітниць заводять до певних домів. Воно смішно навіть виступати проти такого безглуздя. Населення цього обширу нехай скаже колишнім емігрантам до Америки змалювати собі той рай, який вони там зустріли. Звичайно, праця в Німеччині стоїть під знаком важких умов війни, але з кожною робочою силою поводяться там чисто й коректно, їх трактують справедливо й гідно. Кожного, хто чужих робітників ганьбить і мучить, у Німеччині законно переслідують» [Воля Покуття, № 25, 1943, с. 7]. На нашу думку, ці рядки яскраво ілюструють ідею німецької влади щодо нав'язування галицькому населенню пропаганди хорошого життя та важливості праці у Німеччині. Звісно, на сторінках газети «Воля Покуття» зустрічаються також статті про зростання сили робітничих спроможностей Німеччини. Зазвичай ці статті мали лише одну мету – переконати населення окупованих територій у величч та незламності німецьких робітничих сил. «На початку другої всесвітньої війни в 1939 році кількість працівників Німеччини сягала 24,6 мільйона, і ця кількість в 1943 році піднялася до 28,1 мільйона працівників. При цьому ці цифри не обіймають Протекторату, Генеральної Губернії, зайнятих східних обширів та мільйонів робочих сил, що їх дають воєнопонені...» [Воля Покуття, № 26, 1943, с. 7].

Повертаючись до теми відпусток, також можна згадати статтю «Хто совісно працює, того шанують. Робітники з Райху їдуть на відпустку» [Воля Покуття, № 31, 1943]. У статті доволі багато пропагандистської інформації про хороше життя робітників у Німеччині. «...Вагон за вагоном висідають робітники, між якими подибується старших людей і молодь, чоловіків, хлопців, жінок і дівчат. Всі добре виглядають, здорові, гарно зодягнені, у багатьох нові черевики. Обвантажені валізками, клунками, в декого мішок або велика, текстурова коробка. Везуть гостинці для найближчих, харчі на дорогу, гардеробу... Бо українські робітники у правах зрівняні зі західно-європейськими робітниками й їх умовини праці та заробітку гарні. Деякі з них живуть у робітничих таборах, інші по приватних мешканнях. Як кому хочеться. Заробіток добрий, харч здоровий і вистачальний. «Дай, Боже, каже один молодий хлопець, щоб моя родина в краю мала так добре їсти, як я». Ці, що живуть у таборах дістають ціле удержання хліб, товщ, сир, ковбасу, мармеляду, зупу. Ті, що живуть приватно, харчуються в ресторанах, або у своїх господинь...» [Воля Покуття, № 31, 1943, с. 1]. На нашу думку, це яскравий приклад німецької пропаганди, яка була спрямована на збідніле галицьке населення з метою збільшення добровільного виїзду робітників до Райху.

Водночас на сторінках «Волі Покуття» подано

інформацію про діяльність німецького фронту праці (НФП) [Воля Покуття, № 44, 1943]. У статті зустрічаємо промову Л. Маренбаха, голови НФП, у якій він описує основні напрямки діяльності своєї організації. Поряд з тим, він надає інформацію про приблизну кількість працівників (понад 500 осіб), які прикріпленні до німецьких підприємств. Ці люди фактично були зв'язковим персоналом між робітником, який працює на цьому виробництві та організацією (НФП). Також у статті наведена інформація про початок виходу 21 часопису для робітників у Німеччині та наведена точна кількість робітничих таборів, які діяли на території Райху і були підпорядковані НФП (22 тис.) [Воля Покуття, № 44, 1943, с. 4]. Дана стаття чітко ілюструє структуру НФП, що своєю чергою, надає нам можливість краще зрозуміти цю організацію.

Незважаючи на перебіг воєнних дій у 1944 р., на сторінках газети, хоч і в меншій мірі, але присутні статті на робітничі теми. Проте, слід зазначити, що через підступ більшовицьких військ до Галичини та невдачі на інших ділянках фронту, редакція змістила тему праці у Німеччині на другий, а то і третій план. Про це свідчать номери сторінок на яких розміщували дані публікації. Якщо у попередніх роках війни статті на тему праці розміщували в основному на 2–3 сторінках (а подекуди і на першому шпальті), то в 1944 р. їх розміщували на передостанніх та останніх сторінках газет. Однією із таких публікацій є «Життя закордонних робітників у Німеччині» [Воля Покуття, № 2, 1944]. Дана робота присвячена діяльності НФП у сфері створення та діяльності робітничих перехідних таборів у Німеччині. «...щоб створити організаційні та здорові передумовини для доброї праці закордонних робітників, позасновувано великі перехідні табори, в яких розподілюють робітничі сили. Таких таборів є вже 46. Німецький головноуповноважений для справ праці (Завкель) запевнив постійне перевіряння оцих перехідних таборів. Господарку в таборах веде Німецький Фронт Праці... Стіни гарно прикрашені, радіоапарат, навіть у деяких таборах сцена. Мешкальні бараки прості та пристосовані до свого призначення. Кухня бере на увагу Наскільки це можливо навички чужинних робітників, притягаючи до праці в кухнях чужинецьких робітників. Кожний такий перехідний табор для закордонних робітників у Німеччині складається з 21-го машкального бараку та необхідних приміщень для управління і господарських чинників. У кожному таборі, в кожному часі може перебувати 1.600 до 2-ох тисяч робітників, поки вони не відійдуть до своїх місць праці» [Воля Покуття, № 2, 1944, с. 7]. Вважаємо, що хоч дана стаття і подається крізь призму пропаганди хорошого життя, але вона надає нам доволі цікаву інформацію про діяльність спеціальних перехідних таборів у Німеччині.

Висновки. Отже, видання «Воля Покуття» надає нам можливість краще зрозуміти сутність німецького окупаційного режиму на території дистрикту Галичина у 1941 – 1944 рр. та політику німців, спрямовану на вивезення працездатного місцевого населення. У статтях подана інформація про реєстрацію безробітних, кількість робітників та дати вивезення місцевого населення до Німеччини. У виданні

німецька влада розміщувала інформацію про провладні організації, одним із завдань яких була допомога галицьким робітникам в Райху. Серед них варто згадати Німецький Фронт Праці (НФП) та Український Центральний Комітет (УЦК). Неодноразово, окупаційна влада розміщувала промови відомих німецьких діячів, з метою підсилення пропаганди «хорошого життя» закордонних робітників у Німеччині. Авторами промов були В. Кубійович, К. Паньківський, Л. Маренбах, Г. Франк, О. Бауер, А. Бізанц, О. Вехтер та ін. Для покращення пропаганди «хорошого життя робітників у Німеччині» окупаційна влада активно використовувала листи галицьких

працівників, які працювали в Третьюму Райху. Починаючи з 1943 р. німецька влада активно розміщувала на сторінках газет інформацію про потребу в навіть некваліфікованих робітниках. Підсумовуючи, газета «Воля Покуття» була одним із «майданчиків» для просування німецької пропаганди «хорошого життя» у Німеччині та мала спонукати місцеве населення до роздумів про виїзд на роботу в Райх. Подальші дослідження газети «Воля Покуття» дадуть можливість краще зрозуміти сутність окупаційної влади та більшість складових політики на окупованих територіях Галичини.

Список використаних джерел

- Aftanas, A., 2021. Wirtschaftspolitik der Deutschen Besatzungsbehörde im Bezirk Kolomyia (gemäss Zeitung "Volya Pokuttya" 1941 – 1944), *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки: міжвід. зб. наук. пр.*, вип. 30, s. 325–341.
- 300 тисяч робітників із Галичини до Райху, 1943, *Воля Покуття*, № 16, 18 квітня, с. 2–4.
- Важне для робітників, що їдуть до Райху, 1943, *Воля Покуття*, № 8, 21 лютого, с. 6.
- До праці в Райх, 1943, *Воля Покуття*, № 6, 7 лютого, с. 6.
- До співпраці з німецьким народом. Велике громадянське зібрання в справах праці у Львові, 1943, *Воля Покуття*, № 12, 21 березня, с. 2.
- Життя закордонних робітників у Німеччині, 1944, *Воля Покуття*, № 2, 7 січня, с. 7.
- Жіноча служба праці в Німеччині, 1941, *Воля Покуття*, № 29, 30 листопада, с. 4.
- Забезпечення одягом робітників у Німеччині. Місце добре, праця легка, 1943, *Воля Покуття*, № 14, 4 квітня, с. 4.
- Луцький, О., 2011. Суспільна допомога жителям Прикарпаття (восени 1941 – влітку 1942 рр.), *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика*, вип. 16, с. 294–304.
- На працю до Німеччини. Побажання Ген.-Губернатора Д-ра Франка: «Вертайтесь у Ваші рідні сторони веселі та здорові», 1943, *Воля Покуття*, № 12, 21 березня, с. 2.
- Набір учнів до державних ремісничих шкіл з українською мовою навчання в Коломиї на шкільний 1942|43 рік, 1942, *Воля Покуття*, № 36, 21 червня, с. 4.
- Опіка над українськими робітниками в Райху, 1943, *Воля Покуття*, № 13, 28 березня, с. 4.
- Перегляд до праці мужчин з 1914 – 1919 річників, 1943, *Воля Покуття*, № 17, 25 квітня, с. 6.
- Переказування заробітків робітників з Райху, 1942, *Воля Покуття*, № 29, 3 травня, с. 4.
- Підготовна школа майбутніх робітників для Райху, 1942, *Воля Покуття*, № 17, 12 березня, с. 4.
- Посилка одягів для робітників у Німеччині, 1943, *Воля Покуття*, № 21, 23 травня, с. 8.
- Пригадка про обов'язок праці, 1941, *Воля Покуття*, № 29, 30 листопада, с. 4.
- Сила праці Німеччини, 1943, *Воля Покуття*, № 26, 27 червня, с. 7.
- Стефанюк, Г., 2013. Періодичні видання 1941 – 1944 рр. як джерело до вивчення соціально-правового становища населення Галичини в умовах нацистської окупації, *Галичина. Науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис*, ч. 22–23, с. 551–556.
- Фронт європейської праці Німеччина дає мільонам робітників працю, 1943, *Воля Покуття*, № 44, 31 жовтня, с. 4.
- Хто совісно працює, того шанують Робітники з Райху їдуть на відпусту, 1943, *Воля Покуття*, № 31, 1 серпня, с. 1.
- Щасливого відпочинку! Робітники їдуть на відпустку. Опіка громадянства над робітниками з Райху, 1943, *Воля Покуття*, № 16, 18 квітня, с. 4.
- Що пишуть українські робітники з Райху. Місце добре, праця легка, 1943, *Воля Покуття*, № 14, 4 квітня, с. 4.
- Що треба знати робітникам, які їдуть працювати до Райху? 1943, *Воля Покуття*, № 7, 14 лютого, с. 2.
- Які є умови праці в Німеччині, 1943, *Воля Покуття*, № 25, 20 червня, с. 7.

References

- 300 tysiach robotnykiv iz Halychyny do Raikhu [300,000 workers from Galicia to the Reich], 1943, *Volia Pokuttia*, № 16, 18 kvitnia, s. 2–4. (in Ukrainian).
- Aftanas, A., 2021. Wirtschaftspolitik der Deutschen Besatzungsbehörde im Bezirk Kolomyia (gemäss Zeitung «Volya Pokuttya» 1941–1944), *The International Relations of Ukraine: Scientific Searches and Findings*, vip. 30, s. 325–341. (in Germany).
- Do pratsi v Raikh [To work in the Reich], 1943, *Volia Pokuttia*, № 6, 7 liutoho, s. 6. (in Ukrainian).
- Do spivpratsi z nimetskyim narodom. Velyke hromadianske zibrannia v spravakh pratsi u Lvovi [To cooperation with the German people. A large civil meeting in labor affairs in Lviv], 1943, *Volia Pokuttia*, № 12, 21 bereznia, s. 2 (in Ukrainian).
- Front yevropeiskoi pratsi Nimechchyna daie milionam robotnykiv pratsiu [The front of European labor Germany gives work to millions of workers], 1943, *Volia Pokuttia*, № 44, 31 zhovtnia, s. 4. (in Ukrainian).
- Khto sovisno pratsiuie, toho shanuiut Robotnyky z Raikhu yidut na vidpustu [Those who work conscientiously are respected Workers from the Reich go on vacation], 1943, *Volia Pokuttia*, № 31, 1 serpen, s. 1. (in Ukrainian).
- Lutskyi, O., 2011. Suspilna dopomoha zhyteliam Prykarpattia (voseny 1941 – vlitku 1942 rr.) [Social assistance to residents of Prykarpattia (autumn 1941 – summer 1942)], *Ukraina XX st.: kultura, ideolohiia, polityka*, vip. 16, s. 294–304. (in Ukrainian).
- Na pratsiu do Nimechchyny. Pobazhannia Hen.-Hubernatora D-ra Franka: «Vertaites u Vashi ridni storony veseli ta zdorovi» [To work in Germany. The wishes of the Governor General, Dr. Franko: «Return to your native countries happy and healthy»], 1943 r., *Volia Pokuttia*, № 12, 21 bereznia, s. 2. (in Ukrainian).
- Nabir uchniv do derzhavnykh remisnychkykh shkil z ukrainskoiu movoiu navchannia v Kolomyi na shkilnyi 1942|43 rik [Recruitment of students to state vocational schools with the Ukrainian language of instruction in Kolomyia for the 1942|43 school

year], 1942, *Volia Pokuttia*, № 36, 21 chervnia, s. 4. (in Ukrainian).

Opika nad ukraïnskyi robotnykamy v Raikhu, [Guardianship of Ukrainian workers in the Reich], 1943, *Volia Pokuttia*, № 13, 28 bereznia, s. 4. (in Ukrainian).

Perehliad do pratsi muzhchyn z 1914 – 1919 richnykiv [Revision to the work of men from 1914 – 1919 annuals], 1943, *Volia Pokuttia*, № 17, 25 kvitnia, s. 6. (in Ukrainian).

Perekazuvannia zarobitkiv robotnykiv z Raikhu [Remittance of workers' earnings from the Reich], 1942, *Volia Pokuttia*, № 29, 3 travnia, s. 4. (in Ukrainian).

Pidhotovna shkola maibutnikh robotnykiv dlia Raikhu. [Preparatory school for future workers for the Reich]. 1942. *Volia Pokuttia*. № 17. 12 bereznia, s. 4 (in Ukrainian).

Posylka odiahiv dlia robotnykam u Nimechchyni. [Consignment of clothes for workers in Germany]. 1943. *Volia Pokuttia*. № 21. 23 travnia, s. 8 (in Ukrainian).

Pryhadka pro oboviazok pratsi [Reminder about the duty of work], 1941, *Volia Pokuttia*, № 29, 30 lystopada, s. 4. (in Ukrainian).

Shchaslyvoho vidpochynku! Robotnyky yidut na vidpustku. Opika hromadianstva nad robotnykamy z Raikhu [Have a happy holiday! Workers go on vacation. Guardianship of citizenship over workers from the Reich], 1943, *Volia Pokuttia*, № 16, 18 kvitnia, s. 4. (in Ukrainian).

Shcho pyshut ukraïnski robotnyky z Raikhu. Mistse dobre, pratsia lehka [What Ukrainian workers from the Reich write. The place is good, the work is easy], 1943, *Volia Pokuttia*, № 14, 4 kvitnia, s. 4. (in Ukrainian).

Shcho treba znaty robotnykam, yaki yidut pratsiuvaty do Raikhu? [What do workers who go to work in the Reich need to know?], 1943, *Volia Pokuttia*, № 7, 14 liutoho, s. 2. (in Ukrainian).

Stefaniuk, H., 2013. Periodychni vydannia 1941 – 1944 rr. yak dzherelo do vyvchennia sotsialno-pravovoho stanovyscha naseleñnia Halychyny v umovakh natsytskoi okupatsii [Periodicals of 1941 – 1944 as a source for studying the socio-legal situation of the population of Galicia under the conditions of Nazi occupation], *Halychyna*, c. 22–23, s. 551–556. (in Ukrainian).

Syla pratsi Nimechchyni [The labor force of Germany], 1943, *Volia Pokuttia*, № 26, 27 chervnia, s. 7. (in Ukrainian).

Vazhne dlia robotnykiv, shcho yidut do Raikhu [Important for workers going to the Reich], 1943, *Volia Pokuttia*, № 8, 21 liutoho, s. 6. (in Ukrainian).

Yaki ye umovy pratsi v Nimechchyni [What are the working conditions in Germany?], 1943, *Volia Pokuttia*, № 25, 20 chervnia, s. 7. (in Ukrainian).

Zabezpechennia odiahom robotnykiv u Nimechchyni. Mistse dobre, pratsia lehka [Provision of clothing for workers in Germany. The place is good, the work is easy], 1943, *Volia Pokuttia*, № 14, 4 kvitnia, s. 4. (in Ukrainian).

Zhinocha sluzhba pratsi v Nimechchyni [Women's Labor Service in Germany], 1941, *Volia Pokuttia*, № 29, 30 lystopada, s. 4. (in Ukrainian).

Zhyttia zakordonnykh robotnykiv u Nimechchyni [Life of foreign workers in Germany], 1944, *Volia Pokuttia*, № 2, 7 sichnia, s. 7. (in Ukrainian).

Volodymyr Mosora

Postgraduate student of the Department of History of Central and Eastern Europe and a special field of historical science, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk

LABOUR MOBILIZATION OF THE POPULATION OF GALICIA DISTRICT DURING THE YEARS OF GERMAN OCCUPATION (1941 – 1944) (BASED ON THE MATERIALS OF THE PRINTED EDITION «VOLYA POKUTTYA»)

The article analyzes information from the "Volia Pokuttia" publication, which shows the implementation of the Nazi policy regarding the labour mobilization of the population of the Halychyna district and sending them to work in Germany during 1941 – 1944. Data is provided on the activities of specific organizations that dealt with the affairs of forced labourers and operated on the territory Reich (UCC and NFP). The speeches of the heads of the German occupation administration of Galicia (L. Marenbach, G. Frank, O. Bauer, O. Vechter) and the figures of the Ukrainian Central Committee (V. Kubiiovych, K. Pankivskiy) about the elements of propaganda published on the pages of "Volia Pokuttia" publication were analyzed good life" of workers in Germany. The principal orders and announcements of the Nazi authorities and their controlled organizations to Galician workers working in Germany are given. Articles from the newspaper "Volia Pokuttia" about the auxiliary actions of the UCC and relevant organizations of material assistance to workers working at enterprises in Germany are highlighted separately. Detailed information on the structure of the German Labor Front (NFP), whose main task was to protect the workers of the Third Reich, is provided. The work examines the characteristic features of the writing of propaganda publications by the Nazi occupation authorities on the pages of the "Volia Pokuttia" publication, the purpose of which was to convince the local population of the importance and expediency of visiting Germany. Information is also provided about the publication of letters from workers, which were used by the German authorities to promote voluntary visits to the German population, in the newspaper columns. The work also analyses published articles devoted to the departure of workers from the region of Galicia, in which the number and date of trains sent to Germany are indicated. A comprehensive analysis of the publications of the "Volia Pokuttia" newspaper on topics that reflected the labour mobilization of workers was carried out.

Keywords: Galicia district, workers, "Volia Pokuttia", occupation press, World War II, propaganda, deportation of workers.